

Лексічныя адзінкі як адзнакі нацыянальнай і сацыяльнай прыналежнасці моўнай асобы М. Зарэцкага

Н.Я. Пятрова

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт

“Кожны пісьменнік – сын свайго народа, які стварае сапраўдныя мастацкія каштоўнасці толькі на мове таго народа, што навучыў яго жыць,” – слушна заўважае М.В. Абабурка [1, с.69]. Такія адзінкі лексічнага ўзроўню мовы, як дыялектызмы і фразеалагізмы, выкарыстоўваюцца ў творах М. Зарэцкага як знакі, якія сведчаць аб адносінах пісьменніка да культурнай прасторы, з’яўляюцца паказчыкамі нацыянальнай і сацыяльнай прыналежнасці аўтара.

Пісьменнік нарадзіўся і выхоўваўся ў вясковым асяроддзі, таму ён не мог праявіць абьякавасць да лексічных сродкаў, блізкіх народнаму маўленню. Разам з тым аналіз дыялектнай лексікі з тэкстаў М. Зарэцкага дазваляе высветліць характар семантыка-тэматычнай і арэальнай адметнасці індывідуальнага лексікону аўтара.

Значнае месца ў тэкстах М. Зарэцкага займаюць дыялектныя словы, якія садзейнічаюць дакладнаму апісанню побыту вясковых людзей, у асяроддзі якіх вырас пісьменнік. Найбольшай прадуктыўнасцю ў тэкстах аўтара вызначаюцца лексічныя дыялектызмы, сярод якіх пашырэннем вызначаюцца назоўнікі. У тэкстах М. Зарэцкага пашыраны дыялектызмы-назоўнікі наступнай тэматыкі:

1. Назвы бытавых прадметаў: *камяга* ‘лодка’, *ро́звальні* ‘шырокія сані’, *палаці* ‘насціл з дошчак пры печы, на якім спалі’: ... *рыбакі на камягах ловяць рыбу* [Рубеж; т.4, с.54]; *І, падбегшы, з маху кінуўся ў розвальні* [Вязьмо; т.3, с.12]; *Нарэшце ён (Гвардыян) угледзеў клок Галілевай барадзёнкі,*

які тырчаў з высокіх – на ўзровень печы – палацяў [Вязьмо; т.3, с.39].

2. Назвы адзення, абутку: *кулёк* ‘вопратка з даматканага сукна’, *маргёлка* ‘мужчынская шапка з воўны’, *чабаты* ‘боты’: ... *апануты ў суконны кулёк* ... [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.261]; ... *даўгі, пашарпаны кажух, маргелка на галаве*... [Вязьмо; т.3, с.10]; *А ён (Барковіч) ... шырока раскідае грамаздныя свае чабаты*. [Ой, ляцелі гусі; т.1, с.431].

3. Рэаліі жывёльнага і расліннага свету, прыродныя з’явы: *струшанка* ‘салом, змешаная з сенам’, *шаўлюжска* ‘стары конь’, *балачынка* ‘воблака’: *Як прыйдзе Панас – хай ідзе струшанку трэсці* [Вязьмо; т.3, с.77]; *Яго шаўлюжска ... поркаецца ў рудым аўсянішчы*... [Крывічы; т.4, с.14]; *Па небе лёгка плылі балачынкi* [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.116].

4. Тапаграфічныя і геаграфічныя паняцці: *бурвалак* ‘невялікі грудок сярод балота, нізіны’, *дзярэўня* ‘вёска’: *Старажоўка пайшла на дзярэўню* [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.326]; ... *тут, за гэтым бурвалакам* ... *дарога* [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.301].

5. Абстрактныя паняцці: *грубіня* ‘таўшчыня, паўната’, *амбарас* ‘беспакойства’, *рахуба* ‘разлік’: *У сельсавеце ўзняўся амбарас* [Вязьмо; т.3, с.79]; *Зелянюк ... не ўважаючы на ягоную грубіню, цэлепаватасць, мог уявіць яго (агранома) толькі рухавага* ... [Вязьмо; 3, с.113]; *Дык ці гэта рахуба?* [Вязьмо; т.3, с.182].

Сярод лексічных дыялектызмаў іншых часцін мовы найбольшай прадуктыўнасцю вызначаюцца словы, якія таксама тэматычна звязаны са сферай “Чалавек”. Так, дыялектныя дзеясловы ў тэкстах М. Зарэцкага з’яўляюцца сродкамі характарыстыкі:

– маўлення чалавека: *гэмзіць* ‘гаварыць у нос’, *дзейкаць* ‘пускаць плёткі’, *кулдыячыць* ‘гаварыць невыразна’: *Нейкая баба ... прагамзіла* ... [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.58]; *Мала што дзейкаюць людзі* [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.149]; *А ў гэты час іх*

варту́нік кулдыячы страшэнна калечанай расейскай мовай ... [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.273];

– разумовай дзейнасці чалавека: даўміцца ‘дадумацца’: ... гаспадыня, нарэшце ... даўмілася вынесці з пакоя партрэт [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.61];

– манеры руху, хады чалавека: шворыцца ‘шнырыць, мітусіцца’, нікаць ‘шукаючы чаго-небудзь, заглядваць усюды’, абшаснуцца ‘спатыкнуцца, аступіцца, паслізнуцца’: Кожнаму хацелася стуліцца, схаватца ... і таму інстынктыўна шворыўся кожны ... [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.74]; Нікаю, як сабака, высалапіўшы язык [42 дакументы; т.1, с.280]; На ўвесь Сівец яна (Тацяна) была першы абаронца і спацяшальнік жанчын, што абшаснуліся на слізкай амурнай дарозе [Вязьмо; т.3, с.205];

– псіхічнага стану чалавека: замуляцца ‘вагацца, праяўляць нерашучасць’, жалкаваць ‘бедаваць’: Галілей раптам замуляўся ... [Вязьмо; т.3, с.8]; Не разабраць, ці ён (Пацяроб) лаецца, ці ў роспачы жалкуе з ягонае някемкасі [Вязьмо; т.3, с.77];

– чалавечых узаемаадносін: спазрыцца ‘спадабацца’, шкеліць ‘насміхацца’: Яроцкі шкеліць, пад’юдзвае ... [Голы звер; т.2, с.26]; Андрэю спазрылася Макрына ... [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.178].

Большасць лексічных дыялектызмаў-прыметнікаў з твораў пісьменніка таксама звязана з семантычным полем “Чалавек”: цямкі ‘здагадлівы’, спадзейны ‘надзейны’, аддудыраны ‘адтапыраны’, бязрупатны ‘бесклапотны’, азнібелы ‘хворы’: Быццам – кат, быццам наўмысля хоча мучыць, ірваць азнібелае сэрца [Голы звер; т.2, с.33]; Лідачка ... звініць безрупатным смехам... [Голы звер; т.2, с.37]; Яна (Тацяна) ... усміхалася Зеленюку цямкай усмешкай [Вязьмо; т.3, с.91]; ... адзін (нямецкі салдат) быў ... з жорстка-аддудыранымі вусамі [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.336]; ... знаходзіў спадзейны патаемны куток ... [Крывічы; т.4, с.13].

Такім чынам, аналіз найбольш ужывальных лексічных дыялектных адзінак у тэкстах М. Зарэцкага вызначыў увагу аўтара да феномена чалавека.

Акрамя лексічных, М. Зарэцкі таксама выкарыстоўвае наступныя:

1) фанетычныя дыялектызмы: *З гэтім і дарма кожнай у вахвотку* [Голы звер; т.2, с.42]; *Тады ... кватэру ... хутру ...*, як выстаўлена там, у вакне магазіна [Голы звер; т.2, с.22]; *Яроцкі папрабаваў, ці добра кончыцца снег* [Голы звер; т.2, с.27]; *Зачэпку даў ... дападлівы Галакцёнак* [Рубеж; т.4, с.51]; *І бялізну таксама ... Пархумы...* [Голы звер; т.2, с.22]; ... *дармо, што прыкінуўся ціхенькім ...* [Голы звер; т.2, с.9] і інш.;

2) словаўтваральныя дыялектызмы: *Эх вы, сняжынкi, любуткі мае!* [Голы звер; т.2, с.46]; *Пойдзем у лес ... Далёка ... дзе няма нікагутка ...* [Кветка пажоўкляя; т.1, с.333]; *А ўвечары ўсе на вёсцы бачылі, як прыехаў ён (Маркел) знедкуль на змораным дашчэнтку кані* [Вясна 1930 года; т.4, с.148];

3) граматычныя дыялектызмы: *Потым ураз вымятае ... зноў завець да бурлівага жыцця* [Ноччу; т.1, с.84]; ... *адчуў агнёвую боль* [Крывічы; т.4, с.10]; *І ўсім ясна было ... што гэта – звычайная шума на магутных бурнапеністых хвалях рэвалюцыі* [Вязьмо; т.3, с.281]; *Яго (Раговіча) схавалі былі сукрытыя, мяккія хмаркі ...* [Смерць; т.1, с.387];

4) семантычныя дыялектызмы. Семантычныя дыялектызмы – агульнаўжывальныя словы, якія выкарыстоўваюцца ў пэўнай мясцовасці з іншым, чым у літаратурнай мове, значэннем. Напрыклад, у тэкстах М. Зарэцкага лексема *скачок* ужываецца са значэннем ‘жук-дрыпасек’, назоўнік *замер* абазначае ‘задуму, намер’: ... *у ім распусцілася ... вераічанне скачкоў* [Голы звер; т.2, с.34]; *Ён ужо трэці дзень выходзіць на вуліцу з пэўным замераў* [Голы звер; т.2, с.10].

Наяўнасць многіх дыялектызмаў у тэкстах М. Зарэцкага тлумачыцца недастатковай кадыфікацыяй беларускай

літаратурнай мовы, адсутнасцю цвёрдай стылістычнай нормы ў 20 – 30-ыя гг. XX ст. [10, с.288]. Некаторыя фанетычныя і марфалагічныя з’явы, якія ў сучаснай мове кваліфікуюцца як дыялектныя, у эпоху аўтара былі нарматыўнымі, напрыклад:

1) граматычныя формы з канчаткамі *-ох (-ёх)* у месным склоне: *Мо затым і чарвяк гэты ўедлівы звіўся ў грудзёх?* [Голы звер; т.2, с.36];

2) перадача запазычанага *ф* як *х, хв*: *І бялізну таксама ... Пархумы...* [Голы звер; т.2, с.22];

3) з’яўленне прыстаўнога [*в*] перад пачатковым [*а*]: *Тады ... кватэру ... хутру ... , як выстаўлена там, у вакне магазіна* [Голы звер; т.2, с.22];

4) формы дзеясловаў 3-й асобы адзіночнага ліку I спражэння з канчаткамі *-ець, -аць, -эць* замест *-е, -э, -а*: *А тут раптам пракоіцца ... хваля трывогі ... і дапаследку пансуець настрой, навек ахвоту адаб’ець мысліць...* [Ноччу; т.1, с.87];

5) формы дзеясловаў 2-ой асобы множнага ліку I спражэння на *-іць* замест *-іце*: *Чаму спіць так позна, як вам не сорамна...* [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.66];

6) складаныя формы дзеясловаў прошлага часу: *Максімалістам назваў быў яго Вовачка Пенкін ...* [Максімаліст; т.1, с.405].

Наяўнасць такіх прыкладаў у тэкстах М. Зарэцкага пацвярджае такі факт, што “да канца 30-ых гг., калі лексічныя і граматычныя нормы яшчэ не склаліся і не стабілізаваліся, дыялектызмы маглі пранікаць у мову пісьменнікаў стыхійна, разам з роднай гаворкай, без дастатковай стылістычна-мастацкай аўтарскай апрацоўкі. Яны ў першую чаргу выконвалі інфармацыйную функцыю” [2, с.70]. Разам з тым у даследаванні ідыялекту М. Зарэцкага аналіз абласной лексікі карысны тым, што дазваляе параўнаць ужыванне асобных слоў у беларускай мове ў 20 – 30-ыя гг. XX ст. і ў сучаснай беларускай літаратурнай мове, дапамагае скласці пэўнае

ўражанне пра моўныя традыцыі ў 20 – 30-ыя гг. XX ст., высвятляе сувязь ідыялекту з эпохай аўтара.

У тэкстах М. Зарэцкага пашырана ўжыванне дыялектных адзінак, што ў першую чаргу зафіксаваны ў дыялектных слоўніках паўночна-ўсходняй тэрытарыяльнай прыналежнасці. У тэкстах пісьменніка сустракаюцца такія дыялектныя лексемы, як *кулёк* [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.261]; *лэх* [Вязьмо; т.3, с.292]; *рэзгіны* [Вясна 1930 года; т.4, с.143]; *палаці* [Вязьмо; т.3, с.39]; *струшанка* [Вязьмо; т.3, с.38]; *навучынка* [Крывічы; т.4, с.6], якія фіксуюцца ў “Лексічным атласе беларускай мовы” і “Дыялекталагічным атласе беларускай мовы” як дыялектныя адзінкі гаворак Віцебшчыны. Але большасць дыялектызмаў з твораў М. Зарэцкага зафіксавана ў дыялекталагічных атласах на тэрыторыі Магілёўскай вобласці: *зняцейкі* [Пачатак шчасця; т.1; с.465]; *скачок* [Голы звер; т.2, с.34]; *смуродзіна* [Сцежкі-дарожкі; т.2, с.270]; *жалкаваць* [Вязьмо; т.3, с.77]. З біяграфіі пісьменніка вядома, што нарадзіўся ён на Віцебшчыне, каля Талочына, а маладыя гады беларускага прازیка прайшлі на Магілёўшчыне, каля Шклова. Гэта значыць, што дыялектныя словы, выкарыстаныя ў тэкстах пісьменніка, адрозніваюцца адноснай тэрытарыяльнай замкнёнасцю, што звязана з месцам пражывання пісьменніка ў адпаведных раёнах Беларусі. Таму дыялектная лексіка з тэкстаў М. Зарэцкага з’яўляецца важнай крыніцай атрымання экстралінгвістычнай інфармацыі, звязанай з вызначэннем геаграфіі пражывання аўтара.

Пры дапамозе фразеалагізмаў М. Зарэцкі вербальна характарызуе тыповага прадстаўніка сваёй эпохі, засяроджвае ўвагу на наступных рысах, характэрных для сучаснікаў аўтара: сяброўская падтрымка: *О, які добры ў Шчупака прыяцель: за такім Шчупак пойдзе хоць на край свету* [Голы звер; т.2, с.23]; *З гэткай можна рука ў руку працаваць і змагацца...* [42 дакументы; т.1, с.282]; працавітасць: *Так працавалі яны плячо ў плячо з ... вясёлым жартам, смелым,*

бздзёрым настроем [Вязьмо; т.3, с.169]; ... ён таксама не будзе сядзець склаўшы рукі, нешта будзе рабіць... [Вязьмо; т.3, с.42]; спагада: *Матка пакорна ківае галавой і зноў бярэцца ўздыхаць, і ад гэтых яе спагадлівых уздыханняў у дачкі крывёй абліваецца сэрца* [Пачатак шчасця; т.1, с.474]; сарамлівасць і далікатнасць: *Дык яна стаіць як нежывая, утупілася, пачырванела – няма куды дзецца. Хоць ты воч пазычай у сабакі* [Віхор на балоце; т.4, с.168]; адкрытасць душы: ... *хочацца, як той казаў, выліць каму-небудзь сваю душу, падзяліцца думкамі й перажываннямі* [42 дакументы; т.1, с.278]; эмацыянальная стрыманасць: *Ён (Карызна) ледзь стрымаў сябе ў руках* [Вязьмо; т.3, с.133]; *Зелянюк на момант асалапеў, але зараз жа ўзяў сябе ў рукі* [Вязьмо; т.3, с.143]; разважлівасць: *Ён (Галілей) усё роўна будзе з гарачай упартасцю, як мяцежны юнак, ламаць над ёй галаву* [Вязьмо; т.3, с.16]; рашучасць і энергічнасць: *Добры майстар возьме і адным махам – без аніякага жалю разаб’е ці разламае тую рэч і зробіць гэта з большай рашучасцю ... менавіта таму, што гэта ягоная рэч...* [Вязьмо; т.3, с.192]; *І вось нарэшыце адважыўся Галілей на апошнюю канчатковую акцыю: рашыў пайсці напрасцень, стаць адкрыта – твар у твар – перад людзьмі...* [Вязьмо; т.3, с.192] і інш.

Асобныя фразеалагізмы з тэкстаў М. Зарэцкага з’яўляюцца паказчыкамі народнай культуры беларусаў: *Усё пойдзе, як перуном высмаліць* [Сымон Карызна; т.3, с.334]; *Га-а-а, сарокі-шчабятухі! Язычкі чэшаце, костачкі добрых людзей перабіраеце...* [Віхор на балоце; т.3, с.169]. На думку даследчыкаў, “беларусы ў большай ступені засталіся язычнікамі, чым рускія” [3, с.74]. Напрыклад, рэлікты папярэдняга язычніцтва беларусаў углядаюцца ва ўстойлівым выразе *як перуном высмаліць*, які выкарыстоўваецца для абазначэння нанясення фізічнай шкоды іншаму чалавеку. Фразеалагізм *костачкі перабіраць* ‘абгаворваць’ звязаны са старажытнаславянскім абрадам паўторнага пахавання, калі

праз тры гады пасля першага пахавання трэба было правесць, ці не быў нябожчык пры жыцці звязаны з ведзьмакамі, і, калі гэта так, зняць з яго закліцце, перамяваючы і перабіраючы яго косці перад тым, як закапаць зноў [5, с.198].

Некаторыя фразеалагізмы з тэкстаў М. Зарэцкага з’яўляюцца паказчыкамі нацыянальнай адметнасці побыту беларусаў, паводзін: *А няхай яны з глузду з’едуць, трэба яны тут, як у кажуху дзірка* [Белыя ружы; т.4, с.242]; *Спіць мой Мяркулавіч, як пяньку прадаўшы* [Віхор на балоце; т.3, с.193]; *Нам з табой трэба справай займацца, а брынды біць заўсёды паспеем!* [Ная; т.4, с.283]; *Глядзі, сукін сын, толькі паткніся куды ў калгаснае – зрэжу на горкае яблыка* [Петрык і Пятрусь; т.1, с.479] і інш. Так, “для рускіх устойлівых спалучэнняў слоў характэрным з’яўляецца выкарыстанне лексемы шуба, а беларусы ўключаюць у свой склад лексему кажух” [7, с.83]. Уласнабеларускі фразеалагізм *як пяньку прадаўшы* ‘вельмі моцна’ ўзгадваецца ў “Зборніку беларускіх прыказак” І. Насовіча, дзе даецца тлумачэнне, што так “кажуць пра таго, хто моцна спіць, як бы, прадаўшы пяньку, выпіў на барышах” [5, с.437]. Ва ўласнабеларускім фразеалагізме *брынды біць* ‘гультаяваць’ адлюстраваны тыповыя рысы адносін да ляготы, уласцівыя для беларускага менталітэту: схваць гультайства імітацыяй актыўнай дзейнасці [3, с.75]. У аснове ўласнабеларускага ўстойлівага выразу *на горкі яблык* ‘вельмі моцна’ ляжыць тыповая рэалія беларускага побыту: “горкі яблык, звычайна з дзічкі, перш чым есці, б’юць аб цвёрдае, спускаючы кіслы сок” [5, с.235]. Прысутнасць такіх адзінак у тэкстах пісьменніка вызначаецца непарыўнай сувяззю моўнай асобы М. Зарэцкага з нацыянальным асяроддзем, паколькі “асоба, якая сфарміравана культурай пэўнай мовы, заўсёды нацыянальна самабытна” [6, с.11]. “Фразеалагічны склад мовы з’яўляецца найбольш яркай з’явай у плане выражэння нацыянальнай самабытнасці народа – носбіта мовы. Таму сістэма вобразаў, замацаваных у

480

фразеалагізмах, звязана з матэрыяльнай, сацыяльнай ці духоўнай культурай данага моўнага калектыву і можа служыць паказчыкам яго культурна-нацыянальнага вопыту і традыцый” [3, с.29].

На думку М. Мушынскага, “структура пісьменніцкага таленту заўжды нясе ў сабе аднакі нацыянальнага пачатку, нясе нацыянальна-адметны дух, які і вызначае кірунак творчай дзейнасці гэтага пісьменніка” [8, с. 159]. Нягледзячы на тое, што М. Зарэцкага неаднаразова папракалі ў адсутнасці нацыянальных асаблівасцей у творах, ён “належыць да ліку мастакоў з ярка выражэным нацыянальным абліччам” [8, с. 6]. Так, у тэкстах М. Зарэцкага адлюстроўваюцца яго адносіны да нацыянальнай мовы. Уводзячы ў рэплікі адмоўных персанажаў русізмы, аўтар выступае супраць прыцянення беларускай нацыянальнай культуры. Напрыклад, рускімі лексэмамі напоўнена маўленне героя рамана “Вязьмо” Цімафея Міронавіча Гвардыяна, які з’яўляецца так званым “ворагам калектывізацыі”: *Яжэлі ўсё натуральна і нефкаснацельна прааналізіраваць, дык яно, будучы, няма чаго, мужыкі, крычаць... Кожны, будучы, з свайго розуму аб’ясняецца. І нам здаецца, што ... трэба, будучы, паслухаць усе іхнія прадлажэнні, пракрасна абдумаць і... Мы, канечна, не нафпроціў калгаса...* [Вязьмо; т.3, с.93 – 94]. Такія выразы становяцца сродкамі імпліцытнай характарыстыкі і пяратаўнай аўтарскай ацэнкі. М. Зарэцкі ўводзіць іх намерана, гаворка з выкарыстаннем русізмаў успрымаецца ў свядомасці аўтара прымітыўнай, з’яўляецца адзнакай неадукаваных суразмоўцаў. Дзякуючы выкарыстанню русізмаў, пісьменнік падкрэслівае абмежаванасць герояў, надае кантэкстам іранічны змест:

Нюся: Фі, Люсечка, ірунда. Няма нават ні аднаго алігантнага кавалера...

Люся: *Ён, аднак, алігантны кавалер ... будзе сённа за мной ухаджваць і паставіць, канечна, угаішчэнне* [Віхор на балоце; т.4, с.156 – 157].

Люся: *Калі табе сімпацічная гэтая Волька, дык і гуляй з ёй, а не ў маім обчасіве* [Віхор на балоце; т.4, с.157].

Нюся: *Фі, ірунда. Ніякай алігантнасці няма ў камсамолак. Прылічны кавалер ніколі з імі не будзе вадзіць кумпанію* [Віхор на балоце; т.4, с.159].

Зразумела, што маўленчыя праывы, якія адлюстраваны ў прыведзеным урыўку, “на пачатку ХХ ст. былі ўсяго толькі прастамоўным узусам”, бо інтэрферэнцыя ў бок рускай мовы была ў большай ці меншай ступені характэрнай рысай гарадскога маўлення беларусаў [9, с. 238, 244]. Разам з тым М. Зарэцкі негатыўна ставіцца да такой змешанай гаворкі, паколькі наўмысна ўключае інтэрферэмы ў рэплікі персанажаў з маральнымі заганамі.

Аўтарская пазіцыя, з якой пісьменнік выступае супраць пагардлівага стаўлення да нацыянальнай культуры, праяўляецца ў папярэдніх кантэкстах імпліцытна. Разам з тым пісьменнік гаворыць пра тое, што яго хвалюе, і ў экспліцытнай форме. Напрыклад, у нарысе “Падарожжа на новую зямлю” М. Зарэцкі апісвае сцэну, у якой палескія дзяўчаты спяваюць рускія рамансы. Аўтар, усведамляючы сябе беларускай моўнай асобай, засцерагае сваіх супляменнікаў ад працэсаў дэнацыяналізацыі: *Дакуль мы будзем жыць гэтым пазаддзем чужой культуры, якое з тупым салдацкім самадавольствам “преподносили” нам нашы суседзі і якое мы прымалі, як чыстае збожжжа? Дакуль мы будзем збіраць з чужога стала ўбогія брудныя аб’едкі, аддаючы сваё дабро на агульную пагарду і згроду?* [Падарожжа на новую зямлю; т.4, с.89]. Пісьменніка ўражвае, што ў звычайнай палескай вёсцы гаворыць па-беларуску толькі адзін чалавек – прадстаўнік *Навукова-даследчага інтытута* [Падарожжа на новую зямлю; т.4, с.85]. М. Зарэцкі

спачувае людзям, якія не ўсведамляюць сваёй прыналежнасці да пэўнай нацыянальнай культуры і гавораць па-расійску *жудасна ламанай, страшэнна некультурнай мовай* [Падарожжа на новую зямлю; т.4, с.85].

Такім чынам, аўтар імкнуўся да захавання самабытнасці і чысціні беларускай мовы. У той жа час М. Зарэцкі праявіў схільнасці і да непрыняцця пэўных моўных традыцый сваёй эпохі. Гэта найперш вызначаецца характарам ужывання запачычаных лексем у тэкстах пісьменніка.

Літаратура

1. Абабурка, М.В. Праца беларускіх паэтаў над мовай і стылем сваіх твораў / М.В. Абабурка // *Веснік МДУ імя А. Куляшова*. – 2001. – № 2 – 3. – С. 69 – 81.

2. Гілевіч, Н.І. Таямніцы роднага слова / Н.І. Гілевіч. – Мінск: ПроХрысто, 2006. – 128 с.

3. Данич, О.В. Менталитет белорусов и русских (отражение в мифологии, фольклоре, фразеологии) / О.В. Данич. – Виттебск: ВГУ, 2004. – 84 с.

4. Зарэцкі, М. Збор твораў: у 4 т. / М. Зарэцкі. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1989 – 1992. – 4 т.

5. Лепешаў, І.Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І.Я. Лепешаў. – Мінск: БелЭн., 2004. – 448 с.

6. Кочеткава, Т.В. Языковая личность носителя элитарной речевой культуры: автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.01 / Т.В. Кочеткава; Саратовский государственный университет. – Саратов, 1999. – 53 с.

7. Ляскевіч, С. Устойлівыя спалучэнні слоў з лексэмамі “шуба, кажух” у беларускай і рускай мовах / С. Ляскевіч // *Беларуская фразеалогія і еўрапейскі моўны кантэкст: зб. навуц. прац / Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт; рэдкал.: М.М. Аляхновіч (адк. рэд.) [і інш.]*. – Брэст: Альтэрнатыва, 2009. – Т. 1. – С. 78 – 83.

8. Мушынскі, М. Праўдзівая гісторыя жыцця і творчасці М. Зарэцкага / М. Мушынскі. – Мінск: Бел. навука, 2005. – 340 с.

9. Рамза, Т. Маўленне тутэйшых (на матэрыяле п’есы Янкі Купалы) / Т. Рамза // Acta Albaruthenica. – 2007. – № 7. – С. 238 – 245.

10. Шакун, Л.М. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы / Л.М. Шакун. – Мінск: Выд-ва “Універсітэцкае”, 1984. – 319 с.